

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Štev 32

V Ljubljani, dne 20. avgusta 1927.

Leto I.

Viničarsko slavlje v Veveyu.

*«Ljubi svojo domovino, grado,
ki te je rodila, nebo, ki te napaja,
ljubi naša polja, gozdove in gore.
Ljubi svobodo, ki smo jo podedo-
vali od svojih očetov in ki jo mo-
ramo ohraniti zanamcem.»*

*Paul Cèrèosele na viničarskih
slavnostih v Veveyu l. 1889.*

Slovenci imamo mnogo čuta za vino in za vinogradniško poezijo. V krajih, kjer se goji vinska trta, vidiš, s kako spoštljivostjo se opravlja delo v vinogradih, v kletih, v stiskalnicah. Slišiš viničarja, kako nežno, zaljubljeno govori o svojih trtah. Kult vinske trte je star in častitljiv običaj vseh narodov, kj se bavijo z vinorejo. Poznali so ga že v starem veku, poznajo ga tudi v naših dneh. Mnogo se je že pisalo o svojevrstnih navadah viničarjev ob Renu, v francoski Champagni in Burgundiji.

Na vsem svetu pa obstoji samo en kraj, kjer se goji kult vinske trte v duhu starih poganskih izročil, kakor za časa, ko so se častili Dioniz, Bacchus in drugi bogovi. Kraj se imenuje Vevey in leži v francoskem delu Švice. Ondi se vrše štiri ali petkrat v teku enega stoletja tradicionalne viničarske slavnosti. Poslednja je bila prve dni avgusta t. l., predzadnja pa l. 1905. Ko smo čitali poročila o tej slavnosti,* smo občutili potrebo, da seznanimo s svojevrstnim običajem deželo, kjer je vino in vinogradništvo nemara še bolj priljubljeno nego v Švici. Vevey je staro mestece z zgodovinsko cerkvijo in z več gradovi. Ima idilično lego med hribi in planinami, obilo solnca in kakor kristal čiste in mrzle vode. Po prisojnih brdih goje že od pamtiveka vinsko trto; iz vinogradniške domačnosti se je počasi izcimil običaj rednih viničarskih slavnosti, ki so napol švicarsko-narodne, napol pa pogansko-antične. Že l. 1651. so bile v tem kraju viničarske parade, l. 1730. pa so se začele prireditve s povorkami. Zbrali so se vinogradniki od blizu in daleč in so slavili vinskega boga Baccha s petjem, s povorkami v pisanih starodavnih nošah, z narodnimi igrami in plesi. Takrat, ko so se vprizarjale v alpskih krajih pasijonske igre, polne žalosti in

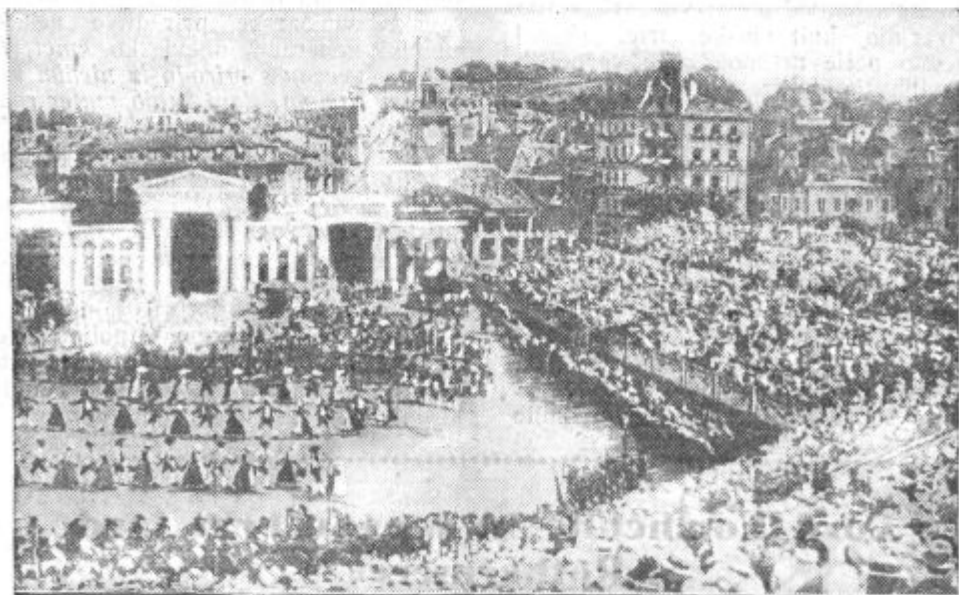
črnogledega življenjskega nazora, se je obudila sredi francoske Švice helen-ska veselost. Ljudje so pod vedrim nebom, v gorkem solncu, ki zori grozdje v vinogradih, častili poleg Baccha še boginjo žetve Ceres in Silena s favni in bahantkami. In še Cerkev je trpela ta izbruh poganske religioznosti. Tako krščanstvo molče trpi pust, ki je tudi poganski praznik. Niti kalvinistične reforme, ki so silile k še večji samoopovedi in zatajevanju mesa, niso zamorile veveyskega običaja. Ohranil se je kljub raznim oviram do naših dni, ko mu nihče več ne ugovarja. Pasijonske igre v Oberammergau in viničarske slavnosti v Veveyu sta dva kontrasta. Poganstvo in krščanstvo. Gal-sko-latinski in germanski duh.

Letošnje slavlje, ki se je vršilo po 22 letih, — koliko svetovnih dogodkov se je medtem zgodilo! — je bilo skrbno organizirano. Trije umetniki so se lotili dela, da dajo starih običajem nekoliko novih, modernih odtenkov in osvežijo slavlje z umetniškimi sredstvi. Slikar Ernest Vidler je zasnoval načrte za kostume 2000 sodelujočih oseb. Kostumi segajo po svojem kroju in po barvah v dobo Ludvika XV. in v antiko. Libreto, ki združuje švicarske narodne motive in prastare grške in rimske speve, je spisal mladi ženevski pesnik Pierre Girard. Mogočno muzikalno delo pa je dovršil najodličnejši skladatelj zapadne Švice Gustave Doret. Kulisarija je bila razkošna: sinje švicarske gore, višnjevo nebo, širok trg s starimi hišami, tremi gradovi in starodavno cerkvijo. Tu so postavili estrade za goste: 13.000 ljudi je bilo navzočih, iz okolice in iz oddaljenih krajev Švice in Francije. Sodelovali so domačini, stara pevka društva, tradicionalni godci iz francoske Švice, pa tudi iz nemške: iz Bazla in Berna. Francozi in Nemci, združeni v vzornem duhu pristne švicarske demokracije. Dalje dvanajst igralk na harfo iz Pariza, bazelski bobnarji in piskači, ki svirajo hrupne koračnice. Vsi so v tradicionalnih krojih; vse pisana, pestra zmes narodnih noš in starinskih uniform. Trg Place du Marche je pomemben kraj: tam je l. 1800 stal Napoleon Bonaparte in opazoval svojo vojsko, ki je v polni bojni opremi defilirala pred njim na zgodovinski poti v Italijo.

* Podatki o veveyskih slavnostih so posneti po pariški «L'Illustration» in po poročilih v «Neue Züricher Zeitung».

Viničarsko slavje je združeno z raznimi ljudskimi vesellicami in tekmovanji, ali njegovo jedro je predstava štirih letnih časov. Pred gledalci se razvija pestra slika kmetijskega življenja, zajeta v mogočen ritem prirode: zima, pomlad, poletje in jesen odkrivajo po vrsti svoje simbolične podobe. Ko zazvonj zvon v starodavni cerkvi sv. Martina, se odpro velike grajske duri in se prikažejo bogovi, zaščitniki polj in vinogradov. Boginja Palida sedi v

kmetiskim delom in vseмирskimi telesi. Zatem prikoraka godba v vinskiordečih uniformah, druga v temnordeči in rumeni barvi, še ena v rožnati in še ena višnjevi in belj barvi. Za godbami se razlije množica kmetov v različnih nošah in krojih; na prizorišče prispejo vozovi s kmetiskim orodjem, živino, cveticami, — z vsem, kar označuje kmetijsko življenje v njegovi organski zvezi s narodo. Prispejo tudi poganski duhovniki, ki darujejo bogovom.

Z VINIČARSKIH SLAVNOSTI V VEVEYU.

Švicarski narodni ples na trgu Place du Marche.

beli in zlati obleki na pozlačenem vozu. Boginja Ceres je vsa v rdečem. V rokah drži veliko palico s šopki plavic in divjega maka. Bacchus je oblečen v vijoličast krog. Leži udobno na postelji, ki je obdana z listjem vinske trte in dozorevajočim grozdem. Prihod bogov spremlja godba bobnarjev in piskačev, za njimi pa stopa častna straža v gala-kostumih, vernem posnetku slavne dobe Ludvika XV. Nato se pojavijo švicarske čete v rumeni, modri in škrlatni barvi, kraj njih poveljniki na konjih, za njimi praporščaki z zastavami, ki predstavljajo tako zvani živalski krog na nebu. Le-ti se razvrste v astronomskem redu lokoli prizorišča in simbolizirajo zvezo med

Med sviranjem godb se razvije pred gledalci slika, kakor je ne vidiš zlahka na svetu; mi bi morda našli skromno primero v vprizoritvi prihoda Slovanov na lanskem vsesokolskem zletu v Pragi. Več kot 2000 ljudi se giblje na velikem prostoru v vzornem skladu z zvoki godb in vpodablja s kretnjami in prešivanjem barv izmenjavo letnih časov. Vse pomembnejša kmetijska opravila vidiš pred sabo: od prve setve preko vesele žetve na rumenih poljih tja do dobre rodnice jeseni, ko dozore v vinogradih težki grozdj in zavalovi čez hribe favnovsko trgatveno razpoloženje. Ves mogočen prirodni ritem, ki spaja vseмир, izorano grudo, zemeljske in zračne

vode, skrivnost kalenja, brstja in rasti v polju, na vrtu in v vinogradu, s skrivnostjo intimnih čustev v človeku, z ljubeznijo, vero in radostjo dela in truda. Švicarske narodne pesmi se mešajo s starimi melodijami, antični spevi se spajajo s krščanskimi molitvami. Okoli boginj in starega vinskega bratca Bacchusa pa ljubko poskakujejo favni in nimfe, pijani Silen šegavo krevsa in nagiblje venomer svoj vrč. Blažena idila, kakor jo je mogel naslikati samo kak renesančni umetnik. Vmes se vrste slikoviti švicarski plesi; viničarji verno vprizarjajo kult vinske trte, skoraj obredno petje pri poedinih važnejših opravilih tja do trgatve, ko prevzame Bacchus vodstvo in se razvije bakanal, ki ključ gledalcu v spomin davno zašle čase, sinje atiško nebo, presrčen sklad med človekom in narodo, ki je dajal grški religiji življensko silo.

Ob slavnostih se izvrše tudi odlikovanja najboljših vinogradnikov, ki jih odlikuje švicarska vlada. Odlikovance krona predsednik vinarske zveze z zmagovalskim vencem iz listja vinske trte. Letos je izvršil to ceremonijo sedanji predsednik abbé Emile

Gaudard, oblečen enako kot vsi drugi v starinsko uniformo.

Viničarske slavnosti v Veveyu so človeku, ki nima čuta za starino in ne ljubezni do domovine in do narode, neumljiv, anahronističen pojav. Ali v francoski Švici se ne drže zavoljo častihlepja tega alj onega posameznika, še manj iz koristoljubja, ampak jih hoče in zahteva ljudstvo samo. Človek s petdesetimi leti doživi samo dve taki slavnosti; če mu usoda nakloni visoko starost, tri ali morda štiri. Zato so veveyske viničarske prireditve nekaki mejniki generacij, dnevi, ko *kmet, ki je ozko zvezan s narodo in njenim vesoljnim ritmom, slavi svojo mater-rodnico, svojo domačo grudo, nje preteklost, nje lepoto. Slavi jo, ker čuti, da ni nič drugega kot del nje same, da je v nji njegov življenski zmisel, v nji najslajše plačilo za delo in trud, v nji najlažji prostor za večer sen.* Veveyske slavnosti so kljub temu, da jih vprizarjajo verni kristjani, odmev stare poganske religioznosti poljedelskega ljudstva. Olimpijada sejalcov, žanjevcev in vinskih trgačev, kult zemlje, ki daje kruh in trto, ki rodi vino.

Lord Northcliffe in njegov brat lord Rothermere.

Po vseh novinah srednje Evrope gre ime lorda Rothermerea, ki je začel kampanjo za revizijo trianonske mirovne pogodbe v duhu nenasitnih madžarskih zahtev. V nedeljo, dne 14. avgusta je preteklo pet let, kar je umrl brat lorda Rothermerea, utemeljitelj modernega žurnalizma lord Northcliffe, ki je bil odločen in pošten bojevnik za tisto mednarodno stanje, katerega bi hotel mlajši brat aa vsak način razdreti. Po članku češkega publicista dr. R. Liška v praških »Nar. Listih« posnemamo zanimive podatke o tej angleški časnikarski rodbini.

Uredn.

Alfred lord Northcliffe poteka iz rodbine večinoma jako nadarjenih Židov Harmsworthov, ki so dali Angležem več odličnih parlamentarcev in novinarjev. On sam je bil najstarejši izmed 14 otrok. Rodil se je 15. julija 1851. v Dublinu kot sin ondotnega odvetnika. Že zgodaj se je začel ba-

viti z novinarstvom, vendar pa s svojimi prvimi članki ni imel sreče. Stoprav pozneje, ko se mu je pridružil brat Harold, sedanji lord Rothermere, ki je prevzel poslovno stran in organizacijo, je mogel Alfred Harmsworth prosto in s prirojeno mu energijo zajadrti v žurnalistiko.

V maju l. 1896. je osnoval poznejši lord Northcliffe svoj slovit dnevnik »Daily Mail«. Takoj prve številke so pokazale, da novi list podira tradicionalno angleško novinarstvo, ki je dišalo po idilah očetovskih časov in da stremi po naglem tempu poročanja in kar največji preglednosti urejevanja, ki je v skladu z življenjem in nastrojanjem prezaposlenega modernega človeka. V listu ni bilo dolgih, težkopadnih in zaradi tega pustih uvodnikov. Prinašal je brzobjavna poročila z vseh koncev sveta, mnenja je podajal na prikupljiv način, raznovrstnost informacij pa je mikala vsakega človeka, da je vzel list v roke. Uredniške prednosti tega dnevnika je umela večje izkoristiti dobro organizirana uprava. List se je tiskal hkrati v Londonu in Manchesteru, tako da je imel naročnik v severni Angliji »Daily Mail« že pred kosilom na mizi. Skratka: novi dnev-

nik je vzbudil tako pozornost, da je imel že nekaj tednov že 600.000 naklade. Naravno je, da so drugi listi planili po njem, ali novinarski Napoleon, kakor so jeli imenovati izdajatelja »Daily Mail«, si je priboril v ljutem konkurenčnem boju fenomenalno zmago. Samo ob sebi se ume, da je zbral v svojem uredništvu najboljše časnikarje in pisatelje in da ni štedil ne z denarjem ne s priznanji, kadar je šlo za kvaliteto lista. Kmalu je »Daily Mail« zaslovel po vsem ogromnem velikobritanskem imperiju. Podjetni izdajatelj je šel tudi v Pariz in jel izdajati kopijo londonskega lista, tako da je imel vsak pariški naročnik na vse zgodaj v rokah številko »Daily Mail«, kakor je izšla ob istem času v Londonu. List je bil vrhu tega še za tretjino cenejši od ostalih pariških novin. Parlamentarne govore je prinašal zgolj v izvlečku, tako da so dolgočasne klobase izostale. Na čelu številke je prinašal najvažnejši dogodek tega dne, tik njega pa kratak, jednat uvodnik. Poglavitno načelo je bilo: kratko, jasno, pestro! Upeljal je tudi to posebnost: kadarkoli se je omenjalo katero manj znano mesto, je moral biti v listu zemljevid; nič ne de, če je bil včas majhen, da si ga s palcem pokrili; čitatelj je bil vedno zanj hvaležen. (Zakaj znano je, da so Angleži slabi geografi.) Najvažnejše pa je bilo, da je »Daily Mail« zelo častil resnico. To se je pokazalo zlasti za časa burske vojne, ko so angleški listi prinašali večinoma pristransko zavita poročila. Poznejši lord Northcliffe je poslal svoje dopisnike v vse dele sveta; iz južne Afrike je dobil list vsak dan točna poročila. Ko je bil na otoku Martinique potres, je plačal »Daily Mail« za stolpec brzoglavnega poročila tisoč liber šterlingov.

Lord Northcliffe je postal zaupen prijatelj lorda Roberta Roosevelta, Edisona, Cecila Rhodesa in drugih odličnih mož. Osnoval je novine tudi v Newyorku, da nauči Američane, kako se moderen list izdaja. Postal je imejitelj dnevnikov »The Times« in »Daily Mirror«. Njegovi listi so imeli tako visoko naklado, da bi morali gozdovi Skandinavije, Kanade in Zedinjenih držav že nekaj let domala izginiti, če bi hotel kriti vso ogromno potrebo lesa za izdelovanje papirja. Vsak teden je šlo v svet dva tisoč ton papirja! Oba brata — lord Northcliffe in lord Rothermere — sta najela v Newfoundlandu 2300 četvornih milj gozdov z vodopadi. Zagotovila sta si pravico izkoriščanja za dobo 98 let. Ondi, kjer so se pred 20 leti podili lovci za zverjadjo, je zrastle celo mesto. Več tisoč delavcev biva v lepih, modernih hišah, velike žage pojo, sirene žvižgajo in dimniki puhajo dim nad pragozd, ki bo že 80 let posekan. Za vsakim posekanim drevesom se vsadi novo drevesce, tako da bo v teku 80 let na razpolago nov gozd. Na ta način je dobava papirja zasigurana v neskončnost.

Lord Northcliffe, ta najgenijalnejši novinar modernih časov, je stoprav pred svetovno vojno pokazal v polni meri, kdo je in kaj zmore. Takoj na začetku vojne je proglasil,

da bo Nemčija vojno izgubila in je po tem uravnal pisavo svojih listov. Neustrašeno je razkrival lažnive vesti o angleških zmagah, če so bile prav za prav porazi, zahteval je proti vladi in proti britanskemu generalnemu štabu, da naj se izdelujejo težki topovi in razstrelilne granate ter upelje splošna vojaška obveznost. Zoper sebe je imel vlado in velik del javnega mnenja, a že l. 1916. so mu dali vsi prav. V tem času je vodil »Timesovo« redakcijo W. H. Stead, ki si je pridobil nepozabnih zaslug za zmago ideje jugoslovenskega in češkoslovaškega ujedinjenja. »Times« so pogumno branili stališče malih narodov, takisto »Daily Mail«; slednji list se je zdaj izneveril stališču, ki je ljudsko in pošteno, ter se je pod vplivom lorda Rothermerea postavil na stran madžarske aristokratske oligarhije.

Lordu Northcliffu je poverila vlada vodstvo propagande v sovražnih deželah. Svojo domovinsko nalogo je izvršil ta genijalni Žid na način, ki je vzbujal tudi sovražniku spoštovanje in — strah. Northcliffe se ni posluževal laži in zavijan; celo Hindenburg mu priznava v svojih »Vojnih spominih«, da je jela njegova propaganda prva demoralizirati prusko vojsko. Še nedavno je neki berlinski list zapisal, da je Northcliffe s svojim papirjem bolj bombardiral nemško fronto nego vse armade, kar se jih je borilo na suhem, na morju in v zraku! O obsegu njegove propagande pričujejo sledeče številke: V juniju in juliju l. 1918. je bilo vrženih v nemške postojanke 2.172.000 letakov, v avgustu jih je šlo povprečno 100.000 na dan. Letaki so nemško vojaštvo izčrpno in zanesljivo informirali o položaju in mu odpirali oči k spoznanju, kam vodi državo trmoglavni cesar s svojo kamarilo. Za civilno prebivalstvo so vrgli na nemška tla vsak teden povprečno 3 milijone letakov. V vojnih pristaniščih je vzbudila grozo vest, ki so jo doma vsi prikrivali, da je bilo 150 nemških podmornic potopljenih. Poročilo je vsebovalo imena poveljnikov. O resničnosti se je lahko kmalu prepričal vsak mornar. Zaupniki lorda Northcliffa so bili vsepovsod; izvahali so vsako tajnost, v vsako reč vtaknili svoj nos. Izvedeli so, kaj je sklenil nemški generalni štab, prav tako kot so bili podrobno poučeni o tajnih sklepih ministrskega sveta; sedeli so za cesarjevo mizo na zaupnih pojedinah!

Ludendorff piše, da je nemški poraz povzročila deloma britanska propaganda v vojski in deloma demoralizacija nemškega prebivalstva v ozadju; a tudi ta je v zvezi z angleško propagando. Papir je storil to, česar niso mogli storiti topovi in bombe: skrajšal je vojno in prisilil Nemčijo in nje zaveznike na kolena.

Zaman je vlada ponujala Northcliffu ministrsko mesto; ostal je do zadnjega neodvisen novinar. Umril je 14. avgusta 1922, ko je videl posledice svojega mednarodno-političnega dela.

Njegov brat, daleko manj nadarjeni lord Rothermere, je preveč »posloven človek«.

da bi varoval čistost prestiža lorda Northcliffa. Kakor zastaja duševno za njim, tako zastaja tudi po značaju. Medtem ko je brat zastavil svoj vpliv za velika, občečloveška načela in jim pripomogel k zmagi, se je lord Rothermere vpregel v akcijo madžar-

skih magnatov, ki jim gre v glavnem za rešitev njihovih veleposestev in kateri iz teh razlogov reklamirajo za Madžarsko kraje, ki jih naseljujejo Nemadžari. Nadaljna primerjava med obema bratoma je za sedaj odvišna.

Anton Kristan:

Ameriški vtisi.

O prohibiciji, o tihotapcih z alkoholom in o težkem boju za obstoj.

Ko smo se podajali na pot v Zedinjene države ameriške, smo se v šali poslavljali od vseh mogočih pijač, češ, v deželi prohibicije je «suša», ondi se pije samo voda ali pa sadni sok. No, verjemite mi, da sem v tej «suhj deželi» popil v enem mesecu več vina nego doma v «mokri» Sloveniji vse leto. Prav za prav človek res ne bi pogrešal alkoholnih pijač, saj dobiš za neznamen denar poljubno količino najboljših sadnih sokov, ki jih je obilna izbira: če nočeš limonade, imaš na razpolago oranžado, ananasov sok itd. Sladoled — ice cream — se takisto prodaja v vseh mogočih odtenkih. In sadja nimaš nikjer v tako razkošni izbiri: banan, breskev, oranž, velikih jagod, malin, hrušk, jabolk, pa dinj in lubenic. Američan uživa veliko sadja: že pri zajtrku začne ž njim, nato seže po kaki meseni ali jajčni jedi, ki jo zalije s kavo, čajem ali mlekom. V Ameriki se tudi prideluje veliko grozdja. Ko dozori, ga brž spravijo na trg. Ljudje ga kupujejo in ga doma stiskajo. Kamorkoli sem prišel, povsod so mi prinesli dobrega vina iz kalifornijskega ali newyorškega grozdja, ponekod tudi iz ananasovih sadežev. Vino je seve različne kakovosti, kakor ga pač ljudje umejejo prirediti. Doma ga ima prosto vsak Američan, le prodajati se ne sme. Vzlic temu pa se vino tudi na debelo fabricira. Ljudje, ki se pečajo z izdelovanjem vina in pa s tihotapljenjem alkoholnih pijač, se imenujejo «butlegerji». To so po navadi imoviti Američani, ki imajo dobre zveze. Saj v dollarski deželi samo bogastvo nekaj zaleže. Angleško se ne pravi: «Ta ima toliko in toliko premoženja,» marveč: «Ta je toliko in toliko vreden!»

Ko sem se vozil iz Pittsburgha v Johnstown, je prisedel k meni deček, ki bi mu prisodil enajst let. Bil je prav

čeden in bistroumen fantič. Ko je slišal, da govorim s svojim tovarišem slovensko, me je vprašal rusinsko, kakšen jezik govorim in kam se peljem. Začela sva se razgovarjati. Mali mi je razlagal o življenju svojcev, o svojem šolanju, domovanju itd. Vprašal sem ga med drugim, kaj bi hotel postati, ko bo velik. Ponosno mi je odvrnil: «Butleger» in lice mu je zažarelo.

To sem slišal tudi iz ust malo starejših dečkov, vendar me ni tako spešlo kot sedaj, ko je to tako odločno izrekel ta simpatičen deček.

«Butleger» je tedaj med ideali mladega Američana!

V Ameriki je že tako: vse se presoja s stališča, koliko «kaj nese», t. j. kakšen je zaslužek. V tej luči se nobeno delo ne zdi «sramotno». Kdor se hoče v tej deželi uveljaviti, mora prijeti za vsako delo. Redkokomur je dano, da izvršuje v Ameriki poklic, ki se ga je bil izučil v Evropi. V New Yorku sem našel pri tvrdki Bollafio delavca, ki je pridno vihtel motiko in kopal zemljo za novo stavbo. Ta delavec je po študijah zdravnik, njegov tovariš, ki je odmetaval nakopano zemljo, pa inženjer. G. inž. Bollafio, ki se je preselil pred 4 leti iz Gorice v New York, mi je pripovedoval, da je sam skoraj dve leti delal kot navaden delavec na raznih stavbiščih. Meni, da je imel posebno srečo, da se je že tretje leto uveljavil kot stavbeni inženjer. Redkokomur je dana taka sreča. Zdravnik koplje zemljo, ker je v Ameriki preveč zdravnikov in odvišnim ne preostaja drugega, kot da se lotijo motike. V velikem newyorškem hotelu n. pr. umiva posodo mlač sodnik iz Hrvaškega in je še srečen, ker zasluži pri tem delu na teden toliko kot je v Liki prejemal na mesec. Preje je tudi on kopal zemljo; zdaj je vesel, da je dobil lažje delo. Bančni uradnik je nočni stražar, ker dobi v tem poklicu za osem ur nočne službe 25 dolarjev,

banka pa plača zgolj 20. In težko je dobiti kako prosto mesto v bančnem zavodu. Vse je prenapolnjeno, povsod čutiš hudo borbo za obstoj! Velike industrije, velike trgovine in banke so v oblasti trustov. Boj zoper te ogromne nezakonite organizacije skoraj ni mogoč. Prodajalne specerijskega in kolonijalnega blaga so v rokah organizacije tzv. «čensterov»; kar prodajajo mali prodajalci, ki jim pravijo «groceristi», je po navadi dražje, ker «čensteri» prodajajo ceneje nego morejo «groceristi» kupiti na debelo. Te male prodajalce drži pokoncu samo prodaja mesa na drobno. V Ameriki namreč ni mesarjev po našem vzorcu. Vse meso imajo v rokah velike klavnice, ki ga oddajajo iz svojih najmodernejših urejenih ledenic na drobno «groceristom», hotelom, restoranom, jedilnicam in občinstvu.

«Butleger» je mož, ki se je uveljavil. Njegovo delo je nepostavno in kočljivo, vendar pa izredno dobičkanosno. Korupcije je, kajpa, tudi v Ameriki veliko. Kar strmel sem, ko sem spoznal, kako si «butlegerji» s podkupovanjem olajšujejo svojo obrt. Če je resnica samo polovica tega, kar sem slišal, se ne smemo ničemur več čuditi. In rekli so mi, da je še več res. Dejstvo je, da sem v državah Illinois in Wisconsin pil v gostilnah vino ob navzočnosti organov javne oblasti. Dejstvo je tudi, da ljudje v Detroitu s prstom kažejo na «butlegerje», pa se vendarle tihotapcem nič ne zgodi.

O predrznosti «butlegerjev» sem se prepričal na lastne oči ob Niagarskih slapovih. Ondaj se vidi še danes večji motorni čoln, ki je ves napolnjen z žganjem. «Butlegerji» so ga hoteli vtihotapiti s kanadske strani, a je nastal defekt v motorju in valovi so vrgli čoln na skalo. Tihotapci so se rešili in se na majhnem čolnu vrnili v Kanado, ki je britanska kolonija in kjer država sama prodaja alkoholne pijače...

Veliko vprašanje je, ali je prohibicija koristna. Res je, da je odpravila nesrečne «salune», tiste beznice, v katerih so brezvestni podjetniki v družbi zloglasnih žensk grdo obirali delavce in jim odjemali po navadi ves dnevni ali tedenski zaslužek. Res pa je, da se kljub prohibiciji silno popiva. Zdi se mi, da bo treba prav veliko izobraževalnega dela, če hočejo Američani pridobiti svojim zakonom trdno podlago

in pravi učinek. Prav posebna skrb pa se bo morala posvetiti mladini, ali v širšem smislu: ameriški rodbini.

Zakonsko in družinsko življenje med Američani, razporoke, alimenti.

Ameriško rodbinsko življenje trpi na tem, da je žensko delo dobro plačano in da se lahko dobi. Denar zvabi omoženo ženo iz gospodinjstva v tovarno, trgovino itd., zakaj zaslužek jo stori neodvisno od moža. Zato je tudi toliko razporok. Razočarana ali naveličana žena si misli: «Saj lahko sama živim.» Tako ženo mora mož nehoté ceniti, ker je dejanski več kot enakopravna. Pri sodišču ima skoraj privilegirano zaščito. N. pr. mož in žena sta v sporu zaradi ločitve zakona. Žena je bila nezvesta. Otrok nimata. Mož zasluži tedensko 40 dolarjev, žena, ki tudi dela, pa 50 dolarjev. Sodnik loči zakon in obsodi moža na alimente v višini ene četrte tedenske plače. Težak položaj za moža, ki ga to zadene. No, med delavci si pomaga mož na ta način, da dezertira v kako drugo državo (Amerika je, kakor znano, zvezna država, ki sestoji iz 48 držav). Posamezne države pa take reči kaj različno presojajo. Marsikateri si tudi nadene novo ime: iz Petka postane Svetek, iz Korenjaka Slabé ali podobno. Premožni ljudje pa se ne morejo na ta način izogniti plačevanju alimentov, čeprav se jih tudi na vse kripnje otrešajo. Nekateri sodniki imajo pri takih sporih čisto svoja načela: tako na pr. sedanji čikaški sodnik za razporoke Dawis načeloma ščiti le otroke in one žene, ki so bolehave in slabotne.

Najzanimivejše je poglavje tzv. preloma oblube (breach of promise). Mož je na samem — v avtu, na izprehodu, v restoranu, v kinu — s kakim dekletom. Zgodi se — in sicer prav pogosto — da ga naslednjega dne tirja večrajšnja spremljevalka pred sodišče, češ, da ji je obljubil zakon, zdaj pa ne mara izpolniti oblube. Sodišče skoraj vedno verjame ženi (izvzemši primere, ko se dokaže, da je žena profesionalka v takih tožbah) in obsodi moža na več ali manj občutno odškodnino, ali pa ga prisili k zakonu. Takih tožb je v Ameriki zelo veliko. Ugleden slovenski podjetnik v nekem ameriškem mestu je zapleten v podobno afero, ki ga preti uničiti. Tožba teče že več let. Kako se v Ameriki ščiti žena, pričuje

tudi to-le: V Pensilvaniji obstoji zakonita odredba, da morata biti zakonca vedno solasfnika vsega premoženja. Posestva se vknjižijo brez vprašanja kot last obeh in ne more noben ničesar prodati, ne da bi imel dovoljenje drugega. To mi je zelo ugajalo.

V razmerah, kjer ima vsak zakonec vedno svoj prav, češ, — «saj lahko sama ali sam živim» in kjer ni ljubezni, temveč sama dobičkaželjnost, se ne smemo čuditi, če je rodbinsko življenje zelo zrahljano. To se posebno kaže na otrocih. Bil sem sicer premalo časa v tej deželi, da bi lahko izrekel o tem kako splošno sodbo, toda to, kar sem opazil, ne govori v prid rodbini, vsaj z našega stališča ne. Pri nas v Evropi se žena res preveč izkorišča. Zlasti velja to o delavčevi ženi,

ki zahaja čez dan na delo. Ko se zvečer z možem vrneta, se mož vsede, da popuši cigaro ali pipo, žena pa hiti z gospodinjskimi posli. Zjutraj je isto. V Ameriki je splošen napredek rešil ženo marsikakega gospodinjskega dela: kuha se s plinom, prah čistí stroj, perila je malo, ker se lahko porabljeno nadomesti z novim, jedi se kupujejo že pripravljene in je treba samo par minut, pa so skuhanе. Ali vse to ne more rešiti ameriškega rodbinskega življenja, ki se vedno bolj razkrajaja. Nerešena točka so *otroci*. Za nje Američan skoraj nima časa. Od vzgoje mladih rodov pa tudi v Ameriki zavisi bodočnost. Na tem področju vidiš malo veselih žarkov. Med našimi slovenskimi izseljenci je za sedaj glede tega še znatno boljše nego drugod...

V ognjenem dežju Vezuva.

(Konec).

PLINIJ TACITU.

Praviš, da je pismo, v katerem sem opisal, kakor si zahteval, ujčevo smrt, vzbudilo v tebi željo, spoznati, kake nevolje in strahote sem sam doživel v Miseni (tu sem zadnjič prekinil svoje pripovedovanje).

Čeprav se mi duh zgrozi pred spominom, začnjam.¹

Po ujčevem odhodu sem nadaljeval delo, ki me je bilo zadržalo, da nisem šel z njim. Potlej sem se skopal in večerjal; lotilo se me je spanje, ki je bilo nepokojno in kratko. Že mnogo dni so se čutili potresi, ki pa nam niso vzbujali skrbi; v Campanji je ta pojav dokaj pogost. Tisto noč pa so se ponavljali s tolikšno silo, da se niso predmeti samo tresli, ampak naravnost obračali. V izbo pribeži moja mati; prav tisti hip sem sam vstajal, da jo predramim, če še ni vstala. Posedla sva na dvorišču, ki je prilično neznamenit prostor med hišo in morjem. Ne vem, kako naj nazovem svoje postopanje: neustrašenost ali nespamet (bil sem takrat osemnajst let star): dal sem si prinesiti zvezek Tita Livija in ga čital, kakor da bi bilo vse mirno, izpisujoč si kot po navadi posamezne stavke. Tedaj pristopi ujčev prijatelj, ki je dopotoval nedavno iz Španije. Ugleda

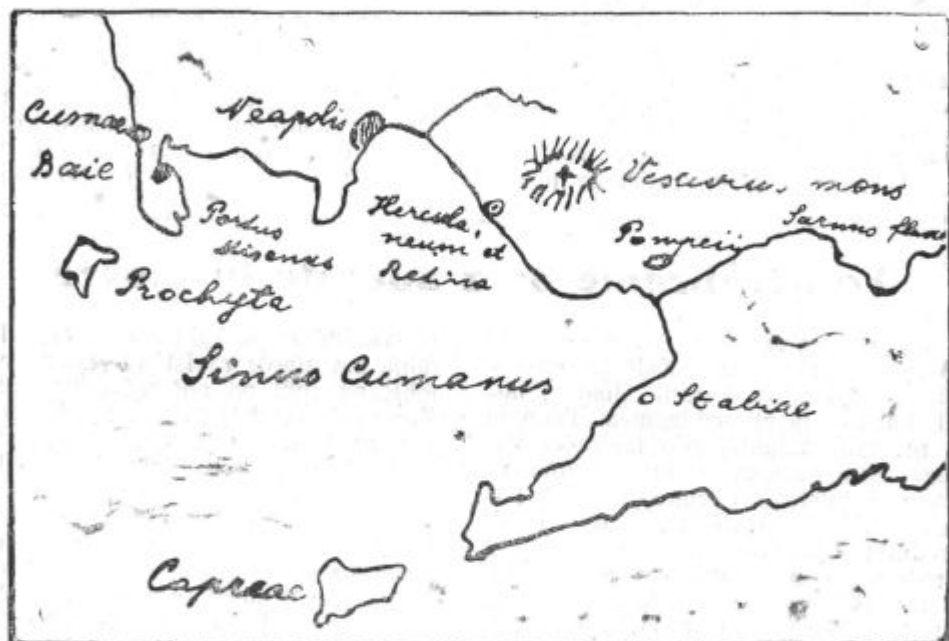
mater in mene s knjigo v roki in očitajoče pravi, da je mati preveč ravnodušna in jaz čez mero nemaren. Vzlic temu se nisem dal odvrniti od svoje knjige.

Bila je že prva ura novega dne, a svetloba je bila še vedno slaba in medla. Zidove okoli nas so potresni sunki tako zrahljali, da nas je postalo strah pred sesutjem, zakaj prostor je bil sicer odprt, vendar pa tesen. Zdaj smo se stoprav odločili, da zapustimo mesto. Prestrašeno ljudstvo je drlo za nami; kakor vseskdaj, kadar je nevarnost za petami, ljudje rajši slede tuj vzgled kakor lastno pamet. Neprestano so nas stiskali in suvali naprej. Prišedši iz mesta, smo obstali ondi in videli mnogo čudnih prizorov in vsakovrstnih strahot. Vozovi, ki smo jih bili vzeli na pot, so se zibali sem in tje; čeprav so stali na ravnici, niso mirovali niti tedaj, ko smo jih založili s kamenjem. Morje se je videlo, kakor da bi požiralo lastno vodo in tla so se tako tresla, da se je razlivalo čez obalo. Zavaljo tega se je obrežje pomaknilo naprej in na suhem pesku je obležalo vse polno morskih rib. Na nasprotni strani pa je vstajal črn in strahoten oblak, ožarjen z ognji, ki so sukljali kvišku in se lomili v dolge, plameneče podobne; bili so slični bliskom, samo da so se videli večji. Tedaj je jel naš prija-

¹ Verz iz Virgil. Aeneida II. 12.

telj iz Španije govoriti še odločneje kot poprej, rekoč: «Če še živi tvoj brat in tvoj ujec, je sigurno njegova želja, da se rešita; ako pa je poginil, tedaj si je zacelo želel, da bi ga preživela. Čemu se /tedaj obočavljata, da ne /zbežimo odtod?» Odvrnila sva mu, da ne moreva preje misliti na lastno varnost, dokler je nesigurna njegova usoda. On pa ni nič več premišljal; stopil je proč od naju in se skušal z divjim begom rešiti pred pretečo nevarnostjo.

«Stopimo proč!» sem dejal, «dokler še vidimo pot pred sabo, da nas množica, ki beži za nami, ne prevrže in v temi ne pomandra.» Komaj smo se ustavili, se je pòvssem znočilo; a ni bila noč, kakršna je v prirodi, če ni lune ali je oblačno, marveč noč, ki nastane, ako v zaprtih prostorih ugasneš vse luči. Čulo se je vpitje žena, vreščanje otrok, klicanje mož; nekateri so zvali stariše, drugi otroke, nekateri pa zopet žene, trudeč se, da bi jih spoznali po

Okolica Vezuva okrog l. 79 po Kr.

Kmalu na to se je spustil črn oblak na zemljo in objel morje; zakril je pred našimi očmi Caprejo² in nam zaprl pogled na misenski rtič. Tedaj me je jela mati rotiti in prositi, da ukazovati mi, naj bežim, kolikor le morem; meni, pravi, ki sem mlad, je to mogoče, nji sami pa leta in telesna slabost ne dopuščajo ubega. Rada, pravi, umrje, če le ne bo vzrok moje smrti. Odvrnil sem ji, da brez nje za me ni rešitve. Le s težavo sem jo potegnil sabo; venomer si je očitala, da me za-držuje. Že je padal pepel, izprva še precej redek. Ozrl sem se: za nami se je podil gost dim, razlivajoč se po tleh nalik hudourniku in drveč za nami.

² Capreae, današnji otok Capri, v tistih časih priljubljeno letovišče cesarja Tiberija.

glasu; ti so jadikovali nad lastno usodo, oni nad usodo svojcev, med njimi so bili tudi taki, ki so od strahu pred smrtjo klicali smrt. Mnogi ljudje so dvigali roke k bogovom, večina pa je trdila, da bogov ni več in da nastopa zadnja večna noč.³ Bili so tudi taki, ki so še povečavali resnično nevarnost z izmišljenimi in lažnivimi poročili. Nekateri so vpili, da se Misena ali podira ali gori; čeprav je vse to bila bosa, se jim je vendar verjelo.

Spet je postalo malce svetlejše. Takoj se je videlo, da ni bilo svitanje

³ Stari Rimljani so verovali, da bo ob koncu sveta nastopila večna noč; vso stvarstvo se bo vrnilo v kaos, iz katerega je nastalo.

dneva, temveč odsev ognja, ki se nam je bližal. Ali ogenj se je ustavil v precejšnji razdalji in zopet nas je zagrnila tema in težak pepel se je sipal vse obilneje na nas. Vstali smo in ga neutegoma otresali raz sebe, zakaj lahko bi nas bil zasul ali zmečkal s svojo težo. Imel bi se pohvaliti, da mi v toli grozotnem neurju ni prišel na usta ne vzdih in ne kakšna nemožata beseda; takrat me je težila in hkrati bodrila žalostna, vendar pa tolažilna misel, da poginja z menoj ves ostali svet. Slednjič je gosta tema za spoznanje obledele, kakor da bi se bila razblinila v meglen dim; kmalu je nastal resničen dan in je posnilo tudi sonce, a rumeno, kakršno je tedaj, ko mrkne. Kamorkoli je pogledalo še vedno plaho oko, vse je bilo izpremenjeno; pepel je pokril

svet, kakor da bi ležali vsenaokrog snežni zameti. Vrnili smo se v Miseno in si za silo opomogli; ondi nam je minila noč v večnem nihanju med strahom in nadejo. Strah je bil, kajpa, močnejši; zemlja se je namreč še vedno tresla od potresnih sunkov, vrhu tega pa so mnogi, ki so v strahotah izgubili razum, s pošastnimj prorokovanji povečavali svojo nesrečo in nesrečo drugih. Mi pa, čeprav smo spoznali vse nevarnosti in smo lahko še vedno pričakovali novih, nismo nič več mislili na odhod, preden nismo izvedeli, kaj se je zgodilo z ujem.

Tukaj-le imaš zgodbo, ki ni vredna ne tebe ne tvoje zgodovine; če pa meniš, da ni niti za pismo, pripiši krivdo samemu sebi, saj si jo sam zahteval. Zdravstvuj!

Prevel Ibis.

Fotografiranje brez aparata in plošče.

Redkokomu je znano, da fotografski aparat ni edin pripomoček za posnemanje predmetov, katerih sliko bi hoteli imeti v ta ali oni namen. Tako bi n. pr. radi dobili kopijo izvirnika kakega dragocenega pisma, znamenito stran ali ilustracijo redke knjige in podobno. Najnavadnejši način je, da tak predmet fotografiramo. Lahko pa se zgodi, da nimamo aparata ali pa nam ni pri roki. V tem primeru nam utegne nuditi pomoč neki drug način fotografiranja, ki ne zahteva aparata in objektiv. Ta način je znatno bolj preprost nego fotografsko posnemanje. Imenuje se *luminografija*. Postopek je že zdavnaj znan pod različni imeni, n. pr. *playertypija* in podobno. Racionalna praktična uporaba pa je mogoča zgolj s posebnim papirjem, ki se uporablja za plinsko luč (Gaslichtpapier) in katerega je več vrst, zato so lahko posnetki dokaj raznovrstni.

Posnemanje na luminografski način ne zahteva posebnih priprav in stroškov, pa tudi ne kakega posebnega znanja. Če hočemo n. pr. posneti izvirk kakega pisma ali stran te ali one knjige, odnosno kako ilustracijo, tedaj stopimo s tem predmetom v kolikor mogoče temen kot sobe, kjer je najmanj svetlobe in položimo na rokopis, tiskovino ali sliko omenjen papir in sicer tako zvan trd papir za plinsko luč. Nanj položimo navadno stekleno ploščo in izložimo vse skupaj nekaj sekund dnev-

ni svetlobi ali pa kaki umetni luči. Trajanje osvetljave zavisi od jakosti svetlobe, pa tudi od občutljivosti papirja. Kopira pa se delj časa kot pri uporabi fotografskega negativa, ker mora svetloba najprej prodreti skozi stekleno ploščo in neobčutljivo stran papirja, nato šele osvetli občutljivo plast papirja in fiksira tekst ali sliko. Vsekakor je treba vzeti trd papir, ker bi bili sicer obrisi preveč bledi in nejasni. Sploh je poglavitna zahteva pri tem načinu posnemanja, da izberemo primeren papir; v tem, kakor tudi glede osvetljevanja, nas bodo najbolj podučile izkušnje. Ko imamo dobro vrsto papirja in poznamo pravičen čas eksponiranja, nam ne bo težko doseči uspehov, ki nas bodo zavoljo preprostega in cenenega načina posnemanja tem bolj veselili.

Na ta način dobimo papirnate negative, na katerih je besedilo ali risba bela na črni podlagi. Kopiramo jih v glavnem na enak način kot fotografske; priporoča pa se, da bodi razvijalec kolikor mogoče trd (n. pr. hydrochinon). Če bi se zaradi predolge osvetljave razvile pege, jih odstranimo na isti način kot pri fotografskih ploščah.

Najvažnejše, kar nam nudi luminografija, je to, da lahko brez vsakršnih posebnih priprav, brez fotografskega aparata in plošče posnamemo na poljubnem mestu kopijo kake tiskovine ali risbe.

Seveda so ti rokopisi ali tiskovine, ki so popisani ali tiskani zgolj po eni strani, najpripravnejši za lumino-grafsko posnemanje, ker so črke najbolj precizne in jasne. Pri izvirkih, ki imajo na obeh straneh besedilo, se lahko zgodj, da kopiramo tudi obratno stran. Predvsem obstoji ta možnost pri tiskovinah na tankem papirju in z velikimi, močnimi črkami. To pa lahko preprečimo oziroma zmanjšamo na ta način, da položimo pod stran, katero na-

meravamo posneti, list črnega papirja. Neznatne pomanjkljivosti, ki bodo nemara še ostale, ne morejo niti iz daleč odtehtati koristi, kj jih tako posnemanje nudi vsakemu, tudi fotografiranja neveščemu poedincu. Dejstvo je, da dobimo brez dragega aparata izvirku enake kopije risb, pisem in tiskovin.

Ob drugi priliki bomo opozorili čitatelja na drug zanimiv način posnemanja: fotografiranje z rastlinami.

Po Fr. Hansenu.

O blisku in gromu.

Nevihta z gromom in bliskom je bila človeku že od nekdaj vir groze in strahu. Razlagali so si jo v raznih dobah na različne načine. Sprva so videli v njej izraz besa božanstev; klasična mitologija je smatrala blisk kot orožje razjarjenega Jupitra. Pri Etruskih so imeli posebne svečenike, kojih edina naloga je bila opazovanje neviht. Duhovniki in vedeževalci so včasi trdili, da imajo misterijozno moč za odvracanje ali pričaranje strele. Podobne razlage najdemo v mitologijah vseh narodov.

Ko je krščanstvo vrglo s prestola poganska božanstva, je vražarstvo še vedno nadaljevalo s svojim temnim poslom. Poleg njih so si lastili moč za izrabljanje ljudske lahkovernosti in za polnjenje mošenj s prodajo talismanov proti nebesni nevarnosti tudi drugi ljudje. Cerkev je to trpela, še več, v zvonjenju ob nevihtah je tudi sama videla uspešno sredstvo proti božji jezi.

Toda vzlic temu naletimo že v najstarejših časih na znanstvene poskuse tedanjih učenjakov, ki so skušali dognati pravi vzrok bliska in grmenja. Aristotel si je razlagal strelo z vnetjem gorljivih plinov, ki se nabirajo in zgoščujejo v gornjih plasteh zemeljske atmosfere. Njegova teorija se je obdržala dolga stoletja in je prevladovala še celo v 18. veku. Ko je bil iznajden smodnik, so nekateri menili, da tvori snov, ki povzroča blisk, mešanica solitrovih in žvepleni hlapov.

Danes ve vsak človek, da je iskati vzroka nevihtam in bliskom v električnih pojavih. Leta 1708 je angleški fizik Wall dognal, da obstoja med električno iskro in bliskom neka sorodnost. Dolgo časa je njegova trditev ostala brez veljave in šele leta 1742 sta jo

potrdila Grey in Nollet ter leta 1764 Beccaria in Winkler.

Leta 1749 se je Benjamin Franklin obrnil na londonskega znanstvenika Petra Collinsona s predlogom, da bi skupno poskusila dognati eksperimentalnim potom, da-li so oblaki električno napolnjeni ali ne. Imel je v mislih papirnatega zmaja, kakršni služijo otrokom za igračo.

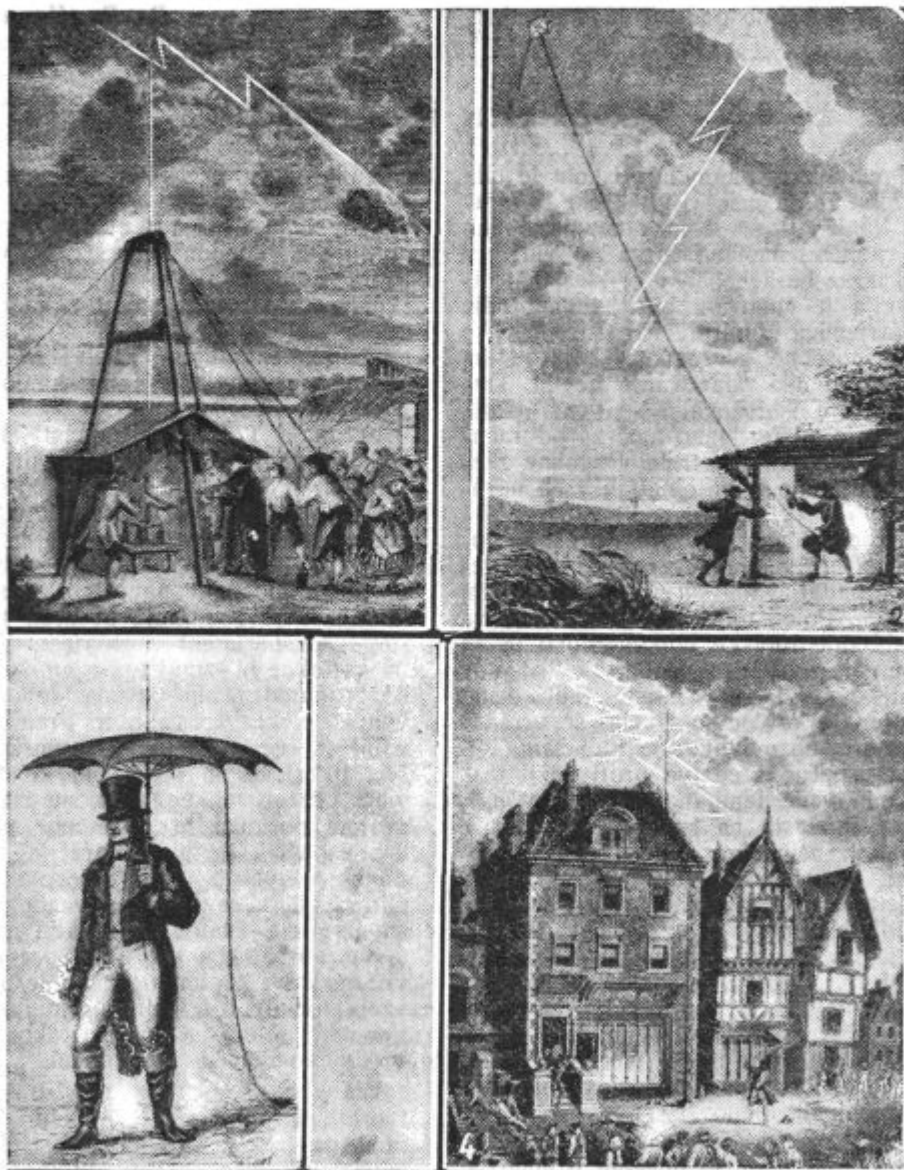
10. maja 1752 je Francoz Thomas Dalibar napravil v Marlynu pri Versaillesu prve znanstvene poskuse, hoteč se uveriti, ali se nahaja v oblakih električna. V ta namen je uporabil na vrhu priostrene železne stebričke, kjer jih je postavil navpično. Naslednji mesec se je Franklinu posrečil njegov sloviti eksperiment z zmajem. Vrvice, na kateri je bil zmaj privezan, se je od dežja namočila in postala dober prevodnik elektrike. Tako je Franklin izvabil iz nje s pomočjo kovinske plošče, pritrjene na spodnjem koncu vrvice, precej velike električne iskre. O svojem poskusu je pismeno poročal Collinsonu, ki je pismo prečital v londonski Royal Society. Njegovo poročilo pa je učena družba vzela z zasmehom na znanje. Franklin je dal svoje poročilo natisniti in prevesti v več jezikov. Zanimivo je, da je publika vzela njegov originalni poskus z večjim umevanjem na znanje kakor častivredni londonski vsevedneži.

Franklin pa se ni zadovoljil samo s teoretičnim uspehom. Že leta 1749 je imel na misli s pomočjo strelododa zavarovati hiše, cerkve in ladje pred strelo. Nekaj let kasneje je instaliral prvi strelodod na hiši svojega prijatelja Benjamina Westa v Filadelfiji. Njegov strelodod je imel isto obliko kakor se je ohranila še do danes.

Ali skoraj ob istem času je problem rešil tudi nekdo drugi. L. 1754 je češki župnik Prokop Diviš (1695 do 1765), doma v bližini Znojma na Moravskem, odkril naravo bliska in iznašel strelovod, ne da bi bil kdaj poprej kaj čul o Franklinovem poskusu. Toda njegov strelovod so mu že naslednje dni uničili farani, ki so v njem videli

vzrok suše na poljih. V ostalem je Diviš doživel pri dunajskih učenjakih prilično enak sprejem, kakor so ga pripravili londonski znanstveniki Franklinu.

Svojo državljansko pravico si je strelovod utrdil le počasi. Prva strelovodna naprava je bila nameščena v Angliji na eddystonskem svetilniku

1. Dalibarjev poskus v Marlynu pri Versaillesu (1752). — 2. Franklinov eksperiment z zmajem v bližini Filadelfije (1752). — 3. Dežnik s strelovodom (Karikatura na iznajdbo Barbeu - Dubourga 1733). — 4. Prvi Franklinov strelovod na neki hiši v Filadelfiji.

blizu Plymoutha l. 1760, nato v severni Nemčiji na Jakobovem stolpu v Hamburgu (1769) in v južni Nemčiji na Trippstadtskem gradu v bližini Kaiserslauterna. Tam ga je napravil dvorni spovednik J. J. Hemmer iz Mannheim (1776). Berlin je čakal na svoj prvi strelodov do leta 1777.

Kako so bili celo prosvitljeni krog profi novi iznajdbi, dokazuje dejstvo, da je pruski kralj Friedrich II. sicer dovolil postavljanje strelodova na Pruskem, da pa ni dopustil, da bi mu ga napravili na njegovem gradiču Sans-Souci.

Strelodov je izkazal svojo porabnost tudi na ladjah na morju, ki so poprej mnogo trpele ob nevihtah. Poskusi, da bi se dal strelodov s pridom uporabiti v obrambo posameznih ljudi, pa niso uspeli. Neki Barbeau-Dubourg je leta 1733 napravil nekak dežnik s strelododom. Toda kuriozni »aparati« je ostal do danes brez praktične vrednosti. Leta 1778 so poskusile pariške lepoticke s srebrnim trakom, ki so si ga pritrdile na svoje široke klobuke, trak pa so spojile z verižico z zemljo. Če se je stvar obnesla, kronika ne poroča.

R. Forbesova:

V gorah žarke Afrike.

(Dalje).

Gorski orel v ječi.

Do sem-le je pripovedoval šerif svoje dogodivščine raznim znancem in pristašem, nikomur pa ni izdal, kako se mu je godilo v ječi. Bilo je ob neki drugi priliki, ko smo stali na klancu vrh mešite, odkoder se je odpiral razgled na širni gorski kraj tja proti Suku el Chemis. Tedajci je izpregovoril:

»Mislite, da v tem kraju ni ljudi, ker jih ne vidite?«

Ozrla sem se krog in krog po divji pokrajini in priznala, da ne vidim človeka. »Pazite!« je rekel Raisuni in stopil s svojimi ogromnimi nogami korak naprej. Kričnil je na ves glas — na mah so skale oživele in za vsako skupino dreves ali pečin se je pojavil kak gorec. Zdelo se mi je, da se je kamenje pretvorilo v ljudi, tako tesno so se zliвали njih plašči z barvo okolice.

»To je ena izmed posledic Mogadore,« je pravil šerif. »Posihdoh nikomur več ne verjamem, nikomur ne zaupam svojih načrtov. Vsako pleme mi pošilja po enega stražnika, le-ti pa se vsak mesec izmenjujejo. Jaz sem poveljnik vseh straž, zato sem pozoren na sleherno malenkost. Spim na moč nralo; ponoči često zapustim ležišče in pogledam, ali je vse mirno. Radi bi čuli, kako mi je šlo v Mogadori? Sledovi verig se še danes poznajo na koži. Ječarji so imeli pred mano večji strah kot jaz pred njimi, zato so naložili name toliko železa, da bi drug človek omagal pod njim.«

»Vlada me je hotela poslati na neki otok, odkoder se ni vrnil še noben jetnik. Ondi je živ pokopan, dokler ga Allahova volja ne reši. Navada pa je, da prevažajo jetnike zgolj ob sobotah. Tisto soboto je divjala taka nevihta, da se nobena barka ni drznila na pot po morju. Tudi tri naslednje sobote je tulil strahovit vihar. Zdaj so se preverili, da je »baraka« (usoda) na moji strani in so rekli: »Nekega dne bo sultan; ni Allahova volja, da bi poginil.« Pri nas pravijo, da je morje sultan, zato kralj ne sme potovati po morju, kajti ne spodobi se, da bi sultan stopil z nogo na hrbet drugega sultana.«

Dnevi težkih preizkušenj.

»Najprej sem bil prikovan na dvorišču v Kasbi. Okoli vratu in nog se mi je ovijala veriga, ki je bila pritrjena na zid. Solnce se je počasi plazilo čez dvorišče, žgalo v noge in kolena, nato pa po vsem životu; pot mi je tekel curkoma po glavi in po ostalem telesu. Čas se je vlekel v neskončnost, poln trpljenja in muke. Podnevi me je pražilo solnce, ponoči pa zvijal mraz, da so mi udje šklepetali ob zidu. Gorci, ki so mi bili prijatelji, so prihajali k meni, da bi mi stregli s hrano in vodo. Pravil sem jim: »Pridite zjutraj, pa bom govoril z vami.« Prišli so in posedli, da sem jim razlagal zakone in prerokove reke. Odhajali so, rekoč: »To je fakir, svetnik, ki je vzvišen nad trpljenjem svojega telesa.« Ali eden izmed ječarjev me je sovražil, ker so mu moji prijatelji oči-

tali, da grdo postopa s šerifom. Nekega dne, ko je solnce peklo kot ogenj, je mož prevrnil posodo z vodo, ki so jo moji ljudje postavili tik mene. Ko je videl, kako prst upija kapljice, se je smejal, medtem ko bi se bil jaz vrgel na zemljo in jih z ustnicami sesal, če me ne bi verige držale za vrat. Tipal sem z roko po zidu, kakor da bi bil zmeden ali slep; Allah mi je bil tudi to pot naklonjen. Otikal sem kamen, ki se je dal iztrgati in ga vrgel z vso silo na hudobnega ječarja. Mož je padel; pokazale so se kosti njegove glave in kri je tekla hitreje od vode, ki jo je bil razlil.«

»Nato so poslali po kovača, da odkuje verigo iz zida. »Allah je s tabo,« mi je rekel. »Mislil sem, da ti bom storil to uslugo šele po tvoji smrti.« Kako dolgo sem bil na dvorišču, ne vem. Potlej so me zaprli v temnico, ki je imela zgolj majčkeno okence, pa še to zasenčeno s sosednim zidom. Solnce ni nikoli posinilo v ta kot in le opoldne je bilo nekaj minut svetlo. Tu sem bil prikovan z verigami k dvema drugima jetnikoma; eden izmed njiju je bil slaboten in ni mogel vzdržati težkih verig, zato sva ga morala midva spraviti po koncu, če je hotel vstati. Z obraza sem mu bral, da bo kmalu umrl, zato sem ga tolažil z recitiranjem korana. Mož me je prosil blagoslova in mi priporočil svojo rodbino. Ves čas so mi prinašali hrano prijatelji, ki bi bili s podkupnino dosegli mojo osvoboditev, če ne bi bilo drugih ukazov Sida Abd-ur-rahmana, ki se je bal, da sam ne bi dolgo tlačil prsti, če bi bil jaz na prostem.«

»Trpljenje je človeku dobra preizkušnja. In v svobodi človek gleda z očmi in ne razmišlja. V ječi začenja motriti svet z očmi svoje duše. Razmišljal sem o svojem življenju in spoznaval napačne, ki sem jih kdaj storil. Vedel sem, da bom v bodoče prost, zakaj moja sreča se ni dala uničiti; vprašanje je bilo, koliko časa bo trajala ta preizkušnja. »Kaj boš storil, ko boš prost?« sta me vpraševala moža, ki sta bila z mano; čeprav sem vrlo hrepenel po dveh rečeh: po maščevanju in po knjigah, nisem nikomur razodel svojih misli. V smradu in nesnagi naše ječe se je plodil mrčes vseh vrst. Čez nekaj časa so bile to edine stvari, ki so se gibale, zakaj mi trije smo bili preveč izčrpani, da bi se brez nujne potrebe genili z mesta. Oba konca verige, ki nas je vse tri vezala in tiščala, sta bila zakovana v zid,

tako da je bil bolni jetnik med nama. Naše rane so počmele od muh in uši, ali skelele nas niso več. Trpljenje počasi otopi. Nekega jutra pa sem postal presenečen: mož na desni mi ni odgovoril.«

»Verige so bile tako zvezane, da se ga nisva mogla dotakniti. Morala sva čakati do poldneva, ko je posinila slaba svetloba. Zdaj sva videla, da je mrtev. Bilo je v poletju in na moč soparno. Tri dni je ležal nedotaknjen, zakaj ječar ga ni hotel odnesti, preden ni prišel guverner. Prihajale so podgane in mu odjedale nogo. Nisva jih mogla pregnati. Pri Allahu: imele so pičle prizrike, kajti moža je bila kost in koža. Ko so potem mrliča odnašali, so videli, da se je verigin obroč tako zagrizel v meso, da so ga morali odtrgati. Ostal je prazen kot priča človeške usode.«

»Medtem so prijatelji brez nehanja delali za me. Sam Sidi Mohamed Torres se je bil zavzel v moj prid. Počasi so me zaprli v boljšo celico z zamreženim oknom, skozi katerega so mi lahko dajali moji ljudje hrano. Ali od svetlobe me je peklo v očeh in ni se mi hotelo gibanja. Zaman sem silil samega sebe. Arabsko pleme je zelo staro in vajeno odpovedi. Evropci ste tako zaljubljeni v svoje imetje, da vam je več do hiše in posestev nego do lastnih sinov. Mi smo drugačni. Danes ima človek obilno bogastvo s sužnji, konji in drugim premoženjem. Čez noč se sreča zasuče in nima drugega kot raztrgan plašč in sandale na nogah. Pase koze možu, ki je bil včeraj njegov sluga. Toda naš človek je vzlic temu srečen, zakaj čas, ko bo zopet bogat, se utegne povrniti. Preproge in pohištvo in velike sobe nam niso tako potrebne, kakor so vam potrebne. Poglejte tistega-le moža, ki spi v prahu pod drevesom. Reven je, da si ne more kupiti najnujnejše hrane, vendar pa ga vprašajte: dejal bo, da je srečen. Zakaj mož je Alim iz Telede in ljudje poljubujejo sled za njegovimi koraki.«

.....
O. B.:

Pomen prahu v prirodi.»

All sploh kaže pisati o prahu? O tej zoprni nadlogi, ki vzbujia upravičeno jezo popotnika na zakaženi cesti in skrbne gospodinje v občestni hiši?

Ne, prah je kaj pomemben pojav v prirodi. Brez njega bi bilo marsikaj drugače, vsekakor pa za človeka veliko bolj neprijetno kot je zdaj. Če bi po nekem čudežu čez noč izginil ves prah, kar ga je na naši zemlji in v njenem ozračju, bi bil svet zjutraj tako izpremenjen, da ga ne bi spoznali.

Solnčni žarek, ki se prikrade skozi majhno odprtino v našo sobo, nam razkrije, da je v zraku nešteto majčkenih telesc. Za nas, ki jih gledamo s prostimi očmi, niso nič drugega kot prah. Tudi v najbolj snažni sobi je in mora biti plast prahu. Prav tako je več ali manj gosta plast prahu na prostem, da, celo v najčistejšem gorskem in gozdnem zraku. Prah je stalen in nujen pojav v vsem ozračju.

Tako je tudi prav. Zakaj brez prahu bi bilo na svetu pusto, zapuščeno in žalostno. Ničesar ne bi bilo v zraku, kar bi solnčne žarke odklanjalo in lomilo, reflektiralo in zrcalilo. (Vsaj v tolikaj meri ne!) Česar ne bi solnce naravnost obevalo, bi bilo zagrnjeno v temačno, ostro obrobjeno senco, v — noč. Brez prehodov bi se vrstili bleščeča svetloba in temna noč. Nebo bi bilo tudi podnevi črnomodre barve. Solnce ne bi tonilo v rdečkastem žaru, marveč bi do konca sijalo tako močno kakor opoldan. Brž za zatonom bi nastopila brez večerne zarje takojšnja noč. Radi neublažene izžarevanja solnčne svetlobe bi bila le-ta tako velika in močna, da bi nam morala priroda že od vsega začetka posebej prilagoditi in zavarovati oči in kožo. Izhlapenjanje iz morja bi bilo zaradi tega neprimerno večje nego je sedaj. Neizmerne količine vodne pare bi plavale v zraku, vendar pa bi bile nevidne. Nikake megle, nič oblakov. Znano je, da se plini — v našem primeru vodne pare — zgostevajo zgolj ob krutih telesih; oblaki tedaj ob tistih neznatnih delcih prahu, ki pošnijo ozračje nad zemljo. Velika vlaga v zraku bi se neprestano spuščala na tla v obliki rose. Vse in povsod bi bilo vlažno in moko. Tudi ljudje, če ne bi stali naravnost na solnčni svetlobi, bi bili vsi premočeni. Zdaj pa zdaj bi človek to še nekako prenesel, kakor mora včasih v gorskem, prahu revnem zraku, ali za delj časa bi se bil moral temeljito izpremeniti po načelu prilagoditve ali pa poginiti. Vsekakor bi bila obleka odveč. Tudi lasje bi izginili. Vse živali bi izgubile dlako in perje. Izginile bi žuželke, čebelice, metulji, zakaj tudi ti so obraščeni s kratko dlakico. Z njimi bi morale izginiti tudi rastline, ki so navezane na oploditve s strani čebelic, metuljev itd. Vse vrste

žita bi bile za vedno onemogočene, zakaj tudi prah njihovih prašnikov bi bil zaduščen v vlagi.

Naša koža bi morala biti na poseben način zavarovana med premočno svetlobo, pred učinki visoke temperature, proti izhlapevanju in izsuševanju, proti vlagi. — Težko šj je pod takimi pogoji predstavljati življenje na naši zemlji v tistem smislu, kakor ga imamo dan danes. Temperaturna razlika med prevročimi dnevi in med prevelikim ohlajevanjem ponoči bi bila preveč težka izkušnja za količkaj občutljiva bitja.

Tako bi bilo, če bi bil svet brez prahu. K sreči se to ne bo zgodilo, saj je prah povsem naraven in nujen pojav, ki tesno zavisi z vsem dogajanjem na zemeljski skorji. Neprestano gredo milijarde drobcev v ozračje in tvorijo tukaj nekako lahno lupino okoli zemlje. V velikih mestih je ta »lupina« dokaj gosta, na gorskih planotah pa redka — odtod slab in dober zrak. Ali nikjer ni zemlja brez nje, le visoke zračne plasti so brezprašne, čiste in prozorne, zato pa tudi mrzle in neprijazne, dokler se tudi zračna lupina konča v vseмирskem prostoru.

Seveda ima prah mimo dobrih slabe strani, predvsem kot zarotnik zoper človekova stremljenja po snagi. Ali priroda, ki je ustvarila prah, ga ni namenila zoper svoje namene; če pa ni vedno v prid človeku, je to zgolj senčna stran njegovega naravnega boja za obstoi.

PLINIJEVA PISMA TACITU.

K prvemu delu članka »V ognjenem dežju Vezuva«, ki je izšel v 31. številki na strani 763—765, nam pošilja prijatelj lista pobjnilo, da je prvi slovenski prevod pisma, ki opisuje smrt Plinija starejšega, izšel v Janéžičevem »Cvetniku«, berilu za slovensko mladino (II. del za III./IV. razred, drugi natis v Celovcu 1876, str. 82—84). Prevod je oskrbel V. Mandelc. Našemu prevajalcu ta prevod ni bil znan.

POSLAVLJAJOČE SE POLETJE.

Naslovna slika nam nudi motiv iz blaženih poletnih dni, ko mlado in staro sreblja blagodejne solnčne žarke, da se jih napije za otožno jesen in za dolgo zimo, ki se čedalje bolj bliža. Avgust še ima poletni žar, vendar pa se v njem že čuti rahel dih jeseni; mladostna lepota pomladnih in jesenskih dni prehaja v zrelost. Kakor pri ljudeh: cvetoča devotka kaže že vidne stopnje zrelosti.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

26

31.

La baisse¹ de la viande² de porc³.

Le syndicat⁴ de la charcuterie⁵ de Paris nous⁶ communique⁷ la note⁸ suivante⁹:

S'il existe¹⁰ une baisse¹ réelle¹¹, c'est bien¹² sur la viande de porc. Depuis¹³ le début¹⁴ du mois de novembre, on a enregistré¹⁵ sur le marché¹⁶ de la Villette¹⁷ une baisse¹ sensible¹⁸ qui peut¹⁹ être évaluée²⁰ à environ²¹ 20⁰/₀.²²

Alors qu'il y a²³ quatre semaines il fallait²⁴ 20 à 22 francs pour avoir un kilo de porc frais²⁵ chez le charcutier, actuellement²⁶ on se le procure²⁷ de 14 à 17 francs. On achète²⁸ également²⁹ le saindoux³⁰ de 13 à 15 francs le kilo au détail³¹ au lieu de³² 17 à 18 francs précédemment³³.

Tous les autres³⁴ articles³⁵ de charcuterie⁵ subissent³⁶ cette baisse¹ très³⁷ sensible¹⁸.

(Matin, 6. 12. 1926)

¹ (bɛs)	padanje cen
² (vjɔd)	meso [živali]
³ (pɔʁ)	prešič, svinja
⁴ (sɛ̃dika)	zadruga, strokovna zveza
⁵ (ʃarkitri)	trgovina s svinjino
⁶ (nu)	nam
⁷ (kɔmynik)	javlja
communiquer (kɔmynike) [obj]javiti, priobčiti	
⁸ (not)	beležka, opazka, notica
⁹ (sɔ̃v:t) ž.	sledeča
¹⁰ (sil-egzist)	skrajšano iz
si il ex.	ako obstoja
exister (egziste)	biti, obstojati
¹¹ (real) ž.	istinita, v istini
m. réel (real)	
¹² (sɔ̃bjɛ̃)	to je dobro = je pač, obstoja vse ³⁴ akor
¹³ (dɛpɛi)	od
¹⁴ (debɛ)	začetek
¹⁵ (ɔ̃na-rɛzistre)	so vknjižili, so javili
enregistrer (rɛzistre)	vknjižiti
¹⁶ (mɛʁs)	trg, tržišče
¹⁷ (vilɛt)	[pariški okraj]
¹⁸ (sɛ̃sibl)	občuten
¹⁹ (pɔ̃-istʁ)	more biti, se lahko
pouvoir (puvwar)	moči

⁴⁰ (evalɛ)	cenjena
évaluer (evalɛ)	centi
⁴¹ (a-avirɔ)	na okoli, na približno
⁴² pour cent (pursɛ)	
⁴³ (alɔʁ-kilja)	med tem ko pred
⁴⁴ (il-falɛ)	je bilo treba
falloir (falwar)	trebati
⁴⁵ (frɛ) ž. fraîche (frɛʃ)	svež
⁴⁶ (aktɛlmɛ)	sodobno, sedaj
⁴⁷ (ɔ̃-sɔ-lɔ-prɔkɛr)	človek si ga [namreč 1 kg]
prescrire	preskrbeti
⁴⁸ (ɔ̃ nasɛt)	kupuje se
acheter (aʃte)	kupiti, ovati
⁴⁹ (egalmɛ)	ravno tako, tudi
⁵⁰ (sɛ̃ʒdu)	svinjska mast
⁵¹ (o-detaj)	na drobno
⁵² (o-ljɔ-da)	meso
⁵³ (presdamɛ)	[po]orej
⁵⁴ (tu-le-zotr)	vsi drugi
⁵⁵ (artikl) m.	predmeti; vrste
⁵⁶ (sɛ̃bis)	pretrpijo
subir (sɛ̃bir)	prestati, pretrpeti
⁵⁷ (trɛ)	zelo

32.

CE QU'IL FAUT¹ SAVOIR²

† † † Les aliments³ plus spécialement⁴ producteurs⁵ de calorique⁶ sont:

1° Les corps⁷ gras⁸: beurre⁹, huile¹⁰, graisse¹¹;

¹ (sɛ-kil-fo)	to kar je treba, to kar se mora
falloir (falwar)	trebati, morati
² savo r (savwar)	vedeti, znati
³ (le-zalimɛ)	živila, hrana
⁴ (plɛ-spɛsjalmɛ)	bolj posebno, prav posebno
⁵ (prɔdɛktɛr)	proizvajalci

1° primo (primo) ali premièrement (ɔʁmjeɛmɛ)

2° secundo (sɛgɔdo) ali deuxièmeement (dɔzjem-mɛ)

3° tertio (tersjo) ali troisièmeement (trwazjem-mɛ)

tretjič

Naprej se šteje navadno le s quatrièmeement

id.

⁶ (kalɔrik) m.	toplota [fizikal' izraz]
⁷ (le-kɔʁ)	telesa
le corps (lɔ-kɔʁ)	teło
⁸ (gra)	mastni
ž. grasse (gras)	mastna
⁹ (bɛʁ) m.	sirovo maslo
¹⁰ (ɔ̃lj) m.	olje
¹¹ (grɛʃ) ž.	maščoba; prim. ⁸